

Οι μεγάλες δυνάμεις κατείχαν ακόμη την Κωνσταντινούπολη ως έδρα του νικημένου σουλτανάτου που είχε απομείνει από την άλλοτε Οθωμανική αυτοκρατορία, όταν κατέρρευσε το ελληνικό μέτωπο της Μικράς Ασίας. Κι ενώ στην Ελλάδα διαδραματιζόνταν τα γεγονότα της επανάστασης Πλαστήρα - Γονατά, οι εκπρόσωποι της Αντάντ υπέγραψαν ανακωχή με τον Κεμάλ (11 Οκτωβρίου του 1922) κι οργάνωσαν συνδιάσκεψη στη Λοζάννη. Κατέφτασαν εκεί εκπρόσωποι της Ελλάδας οι Ελ. Βενιζέλος και Δημήτριος Κακλαμάνος (1872 - 1949), της Τουρκίας του Κεμάλ, της Γιουγκοσλαβίας, της Ρουμανίας, της Βουλγαρίας, της Σοβιετικής Ένωσης, της Πορτογαλίας, του Βελγίου, των ΗΠΑ και των ευρωπαϊκών μεγάλων δυνάμεων.

Η συνδιάσκεψη ξεκίνησε στις 20 Νοεμβρίου του 1922 με τους κεμαλικούς εκπροσώπους να συμπεριφέρονται σα να είχαν νικήσει όχι τους Έλληνες αλλά το σύνολο των ευρωπαϊκών δυνάμεων. Είδαν κι απόειδαν οι εκπρόσωποι των μεγάλων και (Ιανουάριος του 1923) κατέβασαν τα ρολά. Η συνδιάσκεψη ξεκίνησε πάλι, όταν οι Τούρκοι έμμεσα διαμήνυσαν ότι ηρέμησαν. Στο περιθώριο των διαπραγματεύσεων, οι Τούρκοι εκβίασαν την Ελλάδα να υπογράψει σύμβαση για την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών (17/30 Ιανουαρίου του 1923): Όλοι οι μουσουλμάνοι που ζούσαν στην Ελλάδα (εκτός από εκείνους της Δυτικής Θράκης, το καθεστώς της οποίας παιζόταν) έπρεπε να μεταναστεύσουν στην Τουρκία, ήταν δεν ήταν Τούρκοι. Κι όλοι οι ορθόδοξοι που ζούσαν στην Τουρκία (εκτός από εκείνους της Κωνσταντινούπολης κι αργότερα της Ίμβρου και της Τένεδου) υποχρεώνονταν να προστεθούν στους πρόσφυγες από τη Σμύρνη, τη Μικρά Ασία και τον Πόντο, που περιφέρονταν σε άθλια κατάσταση στην Ελλάδα χωρίς στον ήλιο μοίρα. Ξεριζώθηκαν τότε 335.000 μουσουλμάνοι από την Ελλάδα και πάνω από 1.500.000 Έλληνες της Μικρασίας και του Πόντου.

Ο πολιτισμένος κόσμος ξεσηκώθηκε και ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών μαρκήσιος Γεώργιος Ναθαναήλ Κόρζον ωρυόταν ότι επρόκειτο για «αισχρή λύση» την οποία η οικουμένη θα πλήρωνε ακριβά τον επόμενο αιώνα. Λόγια. Εκείνος που έδρασε αμέσως ήταν ο Νορβηγός θαλασσοπόρος και εξερευνητής Φρίτιοφ Νάνσεν (1861 - 1930). Στα 1917, είχε πετύχει να εφοδιαστεί με τρόφιμα η πατρίδα του, που υπέφερε από τα δεινά του πολέμου. Στη συνέχεια, ως εκπρόσωπος της ΚτΕ, κατάφερε να απελευθερωθούν 500.000 αιχμάλωτοι αντίπαλοι της Σοβιετικής Ένωσης. Στα 1921, μπόρεσε να ανεφοδιάσει τη Σοβιετική Ένωση με τρόφιμα. Στα 1922, πήρε το νόμπελ για την ειρήνη.

Μετά τη μικρασιατική καταστροφή, ο Νάνσεν επισκέφτηκε την Ελλάδα και ως αντιπρόσωπος της ΚτΕ, υπέβαλε έκθεση που σχεδόν εξανάγκασε τον διεθνή οργανισμό να χρηματοδοτήσει την αποκατάσταση των προσφύγων. Μια Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων δημιουργήθηκε από την ΚτΕ με πρόεδρο τον πρώην πρεσβευτή των Ηνωμένων

Πολιτειών στην Κωνσταντινούπολη, Ερρίκο Μοργκεντάου (1856 - 1946), ενώ οι Αμερικανοί έβαλαν βαθιά το χέρι στην τσέπη για να σχηματιστεί το κεφάλαιο των προσφυγικών δανείων. Ο Μοργκεντάου εργάστηκε υπεράνθρωπα για την αποκατάσταση των ξεριζωμένων και τιμήθηκε ποικιλότροπα από την Ελλάδα. Το δράμα των Ελλήνων προσφύγων όμως δεν ήταν εύκολο να αντιμετωπιστεί. Επιτάθηκε με την εθελοντική ανταλλαγή πληθυσμών που συμφωνήθηκε ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία.

Οι διαπραγματεύσεις για την υπογραφή συνθήκης, που θα έβαζε τέλος στις εκκρεμότητες του ανατολικού ζητήματος, διάρκεσαν περίπου οκτώ μήνες και πέρασαν από πολλές διακυμάνσεις. Η Τουρκία προσπαθούσε να εκμεταλλευτεί τον ολοένα και πιο έντονο ανταγωνισμό Βρετανίας και Γαλλίας, η φασιστική Ιταλία ονειρευόταν επανάληψη των εχθροπραξιών ανάμεσα στους Έλληνες και τους Τούρκους για να επωφεληθεί κι ο Βενιζέλος έδειχνε να μη βιάζεται, καθώς προχωρούσε η ανασύνταξη των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων και η επαναστατική επιτροπή αναζητούσε μια ρεβάνς που θα μπορούσε να ξεπλύνει την «ντροπή της Μικρασίας».

Ο Βενιζέλος σίγουρα δεν ήθελε την επανάληψη των εχθροπραξιών. Επιθυμούσε την ενίσχυση του ελληνικού στρατού περισσότερο σα διαπραγματευτικό ατού και σαν αποτρεπτική δύναμη σε μια τουρκική εισβολή στη Θράκη. Ταυτόχρονα, καλλιεργούσε τις σχέσεις με τη Βρετανία και την άποψη πως «ό,τι έγινε, έγινε ° καιρός ήταν Έλληνες και Τούρκοι να τα βρουν μια για πάντα».

Οι υπογραφές πέσανε στις 24 Ιουλίου του 1923, όταν όλοι τα είχαν βρει μεταξύ τους. Ή υποχρεώθηκαν να τα βρουν.

Η συνθήκη της Λοζάννης απαρτίστηκε από 143 άρθρα, μόνο στα γαλλικά και θα ίσχυε εφόσον επικυρωνόταν από τρεις μεγάλες δυνάμεις και την Τουρκία. Περιείχε ό,τι επιθυμούσε ή αποδεχόταν ο κεμαλισμός. Γι' αυτό κυρίως η Ελλάδα, στα κατοπινά χρόνια, εξαρτούσε κάθε της κίνηση από τα κείμενα αυτής της συνθήκης. Την επέβαλε η Τουρκία, τα δικά της συμφέροντα κατοχύρωσε, την υπέγραψε με ελεύθερη βούληση, καμιά δικαιολογία δεν έχει όταν την παραβιάζει.

Με τη συνθήκη αυτή, η Τουρκία πέτυχε την κατάργηση των διομολογήσεων κι όλων των προνομίων που απολάμβαναν οι ξένοι στο έδαφός της. Νέες εμπορικές συμφωνίες θα αντικαθιστούσαν τις προηγούμενες παραχωρήσεις. Με εξαίρεση τη Μοσούλη, που θα κανονιζόταν χωριστά με τη Βρετανία, όλα τα εδάφη της Μέσης Ανατολής και της Αραβίας

χάνονταν για την Τουρκία, μαζί με τα Δωδεκάνησα, την Κύπρο, την Αίγυπτο και το Σουδάν. Στη Θράκη, πήρε το Καραγάτς (δυτικό προάστιο της Αδριανούπολης) και δέχτηκε να υπάρξει μια ουδέτερη ζώνη 30 χλμ. στα σύνορά της. Σ' αυτό, συνυπέγραψε και η Βουλγαρία.

Οι μικρασιατικές της ακτές έπρεπε να είναι αποστρατιωτικοποιημένες, όπως και τα κοντά στην παραλία της ελληνικά νησιά. Το πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης παρέμεινε εκεί με τον όρο να περιοριστεί στα εκκλησιαστικά του και μόνο καθήκοντα, ενώ Ελλάδα και Τουρκία παραιτούντουσαν από τις πολεμικές αποζημιώσεις που η μια διεκδικούσε από την άλλη. Ρυθμίστηκε ακόμα το καθεστώς των στενών, ενώ η Ίμβρος και η Τένεδος παρέμειναν στην Τουρκία κι εξαιρέθηκαν από την ανταλλαγή πληθυσμών με ιδιαίτερη διοικητική ρύθμιση που όμως ποτέ δεν εφαρμόστηκε. Η Δυτική Θράκη επικυρώθηκε οριστικά στην Ελλάδα και ο ποταμός Έβρος έγινε το σύνορο των δυο κρατών

1923: ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ:

Ιανουάριος:

Με παρέλαση των ταγμάτων εφόδου άνοιξε στο Μόναχο τις εργασίες του το πρώτο συνέδριο των Εθνικοσοσιαλιστών της Γερμανίας. Ο ηγέτης τους, Αδόλφος Χίτλερ, ζήτησε την κατάργηση της συνθήκης των Βερσαλλιών και κατάγγειλε την κατάληψη της πλούσιας βιομηχανικής περιοχής της Ρουρ, στις 21 του μήνα, από τους Γάλλους και τους Βέλγους ως αντίποινα για την αδυναμία της χώρας του να καταβάλει τις πολεμικές αποζημιώσεις.

Φεβρουάριος:

Κυριολεκτικά Κουτσοφλέβαρος αποδείχτηκε αυτός ο μήνας για τους Έλληνες, καθώς έληξε την 15η ημέρα του. Με απόφαση της επανάστασης, η 16η Φεβρουαρίου δεν υπήρξε ποτέ: Ονομάστηκε 1η Μαρτίου, προκειμένου και η Ελλάδα να εναρμονιστεί με το γρηγοριανό ημερολόγιο. Τα πράγματα γίνονται δύσκολα για τους πιστούς, καθώς η Εκκλησία της Ελλάδας αρνείται την εναρμόνιση. Επρόκειτο να την εφαρμόσει από τις 23 Μαρτίου του 1924 προκαλώντας το σχίσμα των παλαιοημερολογιτών που ακόμα και σήμερα πάνε 13 μέρες πίσω.

Μάρτιος:

Η «Κυρία με τας Καμελίας», η θεϊκή Σάρα Μπερνάρ δεν υπάρχει πια. Πέθανε στις 26 του μήνα, σε ηλικία 78 ετών και ενώ μελετούσε την πρώτη συμμετοχή της σε κινηματογραφική ταινία. Η (Ενριέτα Ροζίν) Σάρα Μπερνάρ αναδείχθηκε η μεγαλύτερη τραγωδός της εποχής της. Σύζυγος του Έλληνα ηθοποιού Παύλου Δαμουλά, η Σάρα διακρινόταν για τη γλυκύτητα της φωνής της, την καθαρότητα της απαγγελίας και τη δραματική δύναμη της ενσάρκωσης χαρακτήρων.

Απρίλιος:

Εγκεφαλικό επεισόδιο επιδείνωσε την κατάσταση της υγείας του Βλαδίμηρου Λένιν, που είχε κλονιστεί μετά την καρδιακή προσβολή του περασμένου Ιουνίου. Ο ηγέτης της επανάστασης των μπολσεβίκων αποσύρεται από την ενεργό δράση, παραμένοντας τιμητικά πρόεδρος της Σοβιετικής Ένωσης. Θα συνεχίσει να κυβερνά η «τρίκα των καθαρών» (Ιωσήφ Στάλιν, Λέον Καμένεφ και Γκριγκόρι Ζινόβιεφ).

Μάιος:

Ενοπλη πρωτομαγιά αντέταξε ο Αδόλφος Χίτλερ στην Εργατική Πρωτομαγιά, όταν παρέλασε επικεφαλής 20.000 ένοπλων οπαδών, προκειμένου να εμποδίσει την προγραμματισμένη παρέλαση των εργατών. Στρατός και αστυνομία παρενέβησαν και αφόπλισαν τους οπαδούς του, ενώ ο αρχηγός τους υποστήριξε ότι η κίνησή του ήταν επιβεβλημένη, «επειδή επίκειται κομμουνιστικό πραξικόπημα».

Ιούνιος:

Κομιτατζήδες και Βουλγαρομακεδόνες ανέτρεψαν στις 9 του μήνα την κυβέρνηση Σταμπολίνσκι (Αγροτικό Κόμμα Βουλγαρίας) που προχωρούσε σε μεταρρυθμίσεις. Οι αγρότες πήραν τα όπλα αλλά ο Σταμπολίνσκι πιάστηκε στις 14 του μήνα, ρίχτηκε σ' ένα υπόγειο, όπου βασανίστηκε άγρια, και (16 του μήνα) κατακρεουργήθηκε. Για τη Βουλγαρία, ξεκίνησε η εποχή των κυβερνητικών υποχειρίων στους Βουλγαρομακεδόνες, που άσκησαν αδιάλλακτη πολιτική απέναντι σε όλους τους γείτονες, εκτός από την Τουρκία που μόλις γεννιόταν.

Ιούλιος:

Έξι πιστολέρος έστησαν ενέδρα και δολοφόνησαν τον πρώην αρχηγό της μεξικανικής επανάστασης, Πάντσο Βίγια και τρεις από τους σωματοφύλακές του. Ο βετεράνος ηγέτης ζούσε ειρηνικά σε ράντσο αλλά και φυλαγόταν επειδή η οικογένεια Χερέρας είχε ορκιστεί να τον σκοτώσει καθώς τον θεωρούσε υπεύθυνο της δολοφονίας τεσσάρων μελών της, στα ταραγμένα χρόνια της επανάστασης.

Αύγουστος:

Μετά την αποχώρηση των μεγάλων δυνάμεων από την Κωνσταντινούπολη, σε εφαρμογή των όρων της συνθήκης της Λοζάννης, η τουρκική εθνοσυνέλευση ανακήρυξε τον πασά Γαζι Μουσταφά Κεμάλ, μετέπειτα Ατατούρκ, πρόεδρο του νέου κράτους που θα ονομάζεται Τουρκία.

Σεπτέμβριος:

Προβοκάτσια του Ιταλού προξένου στο Αργυρόκαστρο παραλίγο να προκαλέσει ελληνοϊταλικό πόλεμο. Ο πρόξενος πλήρωσε Αλβανούς δολοφόνους που σκότωσαν τον επικεφαλής της ιταλικής αντιπροσωπείας στην επιτροπή καθορισμού των ελληνοαλβανικών συνόρων, στρατηγό Τελίνι. Το έγκλημα αποδόθηκε σε ελληνικό δάκτυλο με αποτέλεσμα να ακολουθήσει κατάληψη της Κέρκυρας από μοίρα του ιταλικού στόλου, που όμως αποχώρησε όταν στην περιοχή εμφανίστηκε ο αγγλικός στόλος. Η προβοκάτσια αποκαλύφθηκε.

Οκτώ βριος:

Την έκπτωση του κυβερνήτη της πολιτείας, Τζ. Σ. Ουόλτον, από τα καθήκοντά του αποφάσισε το Ανώτατο Δικαστήριο της Οκλαχόμα, μετά την παραπομπή του σε δίκη με απόφαση της τοπικής Βουλής. Ο κυβερνήτης κατηγορήθηκε ότι με τις ενέργειές του στράφηκε εναντίον της πατριωτικής οργάνωσης Κου Κλουξ Κλαν, που προασπίζεται την

πατρίδα και την περιουσία των λευκών απέναντι στην απειλή των μαύρων, των μειονοτήτων και των κομμουνιστών.

Νοέμβριος:

Στις 8 του μήνα, ο Αδόλφος Χίτλερ επιχείρησε το «πραξικόπημα της μπιραρίας» στο Μόναχο. Απέτυχε και συνελήφθη τέσσερις μέρες αργότερα. Η «επανάσταση οπερέτα» στοίχισε τη ζωή σε 16 άτομα.

Δεκέμβριος:

Μια εβδομάδα πριν από τις γενικές εκλογές και με προκάλυψη ένα φιλοβασιλικό συλλαλητήριο, ο Ιωάννης Μεταξάς και οπαδοί του αποπειράθηκαν πραξικόπημα, ενεργώντας επίθεση εναντίον του υπουργείου Στρατιωτικών. Οι συγκρούσεις γενικεύτηκαν στην Αθήνα αλλά η απόπειρα απέτυχε, ενώ σκοτώθηκαν οκτώ και τραυματίστηκαν βαριά 16 άτομα. Στις εκλογές και με απόντα τον Βενιζέλο, οι φιλελεύθεροι θριάμβευσαν κερδίζοντας 250 έδρες έναντι 135 των δημοκρατικών. Οι δεξιοί απείχαν.

(Έθνος της Κυριακής, 27.6.1999) (τελευταία επεξεργασία, 16.6.2009)